

*Г.Б. Титаренко,
к.е.н., доцент
Національний університет ДПС
України*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПИТАНЬ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Актуальність. Питанням визначення методології інституціоналізму присвячено праці вітчизняних та іноземних учених: А. Амоши, Г.Башнянина [4], А.Матей, З.Ватаманюка, Т.Гайдай [1], А. Гальчинського, В. Гейця [3], В. Зимовця, Т. Савостенко, О. Прутської, С. Степаненко [11], П. Саблука, В.Соболева [5], О.Г. Шпикуляка, Дж. Ходжсон.

Проте, незважаючи на високий рівень зацікавленості вчених цією темою, проблема розвитку економіки в умовах ринкових перетворень економіки України та інтеграції останньої в світовий економічний простір не втрачає своєї актуальності. У зв'язку з цим і виникає необхідність у дослідженні специфічних рис процесу становлення економіки України, а також у доведенні переваг інституціональної методології для поетапного підходу до формування його нових інституцій розвитку національної економічної системи.

Вплив інституціональної теорії на розвиток та реформування бухгалтерського обліку також залишається мало вивченим. Ця проблема окреслена в працях Г.Кірейцева [6], В.Жука [9], Н.Малюги [8].

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до розвитку бухгалтерського обліку в Україні на основі теорії інституціоналізму в частині перегляду державної регламентації (регулювання) в сфері бухгалтерського обліку.

Постановка проблеми. Двадцятилітній досвід існування України в світовому економічному просторі доводить, що одного лише визначення курсу на розвиток недостатньо для позитивної динаміки в економічному житті суспільства, так само як і недостатньо для початку позитивних тенденцій у розвитку суспільства - лише

© Г.Б. Титаренко 2012

визначити його інститути.

Однією з причин, з якими пов'язаний низкий рівень державного регулювання бухгалтерського обліку в Україні науковці визначають неефективну діяльність інститутів, а також відсутність ефекту синергії в їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Двадцятирічний досвід розвитку економіки України свідчить про негативні тенденції у процесі її розвитку (табл.1.)

Таблиця 1.

Особливості існування бізнес-середовища України*

Середовище	
Економічна система	Переважають ендогенні чинники розвитку. Нерозвиненість інститутів
Бухгалтерський облік суб'єктів господарювання	Питання регулювання бухгалтерського обліку не є першочерговим в роботі Мінфіну України. Обмежені можливості та невизначений статус методологічної ради з бухгалтерського обліку Мінфіну України також не сприяє розв'язанню вищезначених проблем. Обмежені можливості і інших державних інституцій, існуючих професійних бухгалтерських організацій, науки та освіти розв'язувати проблемні питання бухгалтерської кризи в Україні.
Інвестиційна система	Відсутня послідовна політика, законодавство нестабільне, внутрішні інвестиції - короткотермінові, протекціонізм
Корпоративне управління	Культура корпоративного управління в стадії формування, переважають короткотермінові стратегії. Управлінська автономія.
Корпоративні фінанси	У процесі становлення, відсутні сучасні фінансові технології і інструменти
Режим функціонування бізнес-структур	
НДДКР	Незначні обсяги (у разі необхідності ліцензії та патенти купуються у сторонніх організаціях) переважно спрямовані на покращання існуючих основних засобів
Інтелектуальний капітал	Практично відсутні методики оцінки в обліку. Оцінка ринкової вартості не проводиться
Технологія альянсів	Відсутні
Міське виробництво	Низька інтеграція

* Джерело: систематизовано автором

Ринкові перетворення в Україні, певним чином, ілюструють теоретичні надбання неокласицизму. Дійсно, система граничних вартісних величин, за теорією економістів неокласичної школи, створює структурно-функціональний каркас економіки. Неокласична теорія стверджує, що функціонування конкурентного ринкового механізму забезпечує урівноважені ціни і максимальну збалансованість народного господарства. Але, в цій теорії не враховано роль інституційних чинників, тобто, за твердженням науковців [5, с.10] за межами інституційного середовища зникає вектор розвитку системи. Неповноцінність даної теорії підтвердилась економічною кризою в кінці 20-х років минулого століття, у зв'язку з цим нові течії в даній теорії, які отримали назву «неокласичний синтез». Саме в моделі неокласичного синтезу, особливо в ортодоксальному кейнсіанстві, різко зростає увага до інституційних факторів, які стримують дію цінового механізму в умовах ринкових відносин.

Це пов'язано насамперед з тим, що сучасний стан економічної теорії багато дослідників характеризують як кризовий. Провідний її напрям – неокласична економічна теорія – довгий час критикують за нереалістичність основних передумов і теоретичних положень, невідповідність висновків і наукових прогнозів реаліям життя.

Аналіз світового досвіду показує, що забезпечення економічного зростання в сучасних умовах вимагає відповідного інституціонального середовища і механізмів. Поняття інституціонального середовища охоплює сукупність основоположних соціальних, політичних, юридичних і економічних правил, які визначають рамки людської поведінки і утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу.

Отже, під інституціональним середовищем розвитку бухгалтерського обліку необхідно розуміти певний упорядкований набір інститутів (формальних й неформальних норм і правил), які створюють матрицю економічної поведінки або механізм, який являє собою сукупність дій одних людей, спрямовану на поведінку інших, примушуючи останніх дотримуватися певного типу поведінки, та мають своїм результатом достатньо стійку соціальну структуру або організацію.

Удосконалення структури інституціонального середовища у сфері розвитку бухгалтерського обліку є важливою умовою підвищення рівня конкурентоспроможності та зменшення ризиків функціонування національної економіки. При цьому особливу увагу слід звернути на удосконалення тих формальних інститутів, котрі забезпечують клімат конкурентоспроможності та зменшення ризиків функціонування національної економіки.

Науковці визначають, що питання регулювання бухгалтерського обліку не є першочерговим в роботі Мінфіну України. Більше того, обмежені можливості та невизначений статус методологічної ради з бухгалтерського обліку Мінфіну України також не сприяє розв'язанню вищезначених проблем. Обмежені можливості і інших державних інституцій, існуючих професійних бухгалтерських організацій, науки та освіти розв'язувати проблемні питання бухгалтерської кризи в Україні [9].

В правовому полі всі ці обмеження закладено Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», за яким визначено відповідальність за стан обліку в державі. За Законом збирає та обробляє фінансову звітність Держкомстат, визначає методологію бухгалтерського обліку і звітності Мінфін, що сприяє виникненню розбалансованості в їх діях.

Стан українського інституту власника підприємства наведено в табл.1., рівно як і правовий та професійний статус українських бухгалтерів. Саме ці негативні тенденції лежать в основі формального ведення бухгалтерського обліку на більшості вітчизняних підприємств, ставлять під сумнів достовірність звітних даних Держкомстату, та є першою причиною запровадження додаткового обліку та звітності від податкової служби України та інших державних регуляторних органів.

В науково-професійній спільності існують різні бачення вирішення цієї проблеми: від вдосконалення роботи існуючого регулятора до створення нового регуляторного органу.

Світовий Банк з 2008 року пропонує Україні створити багатопрофільний Національний координаційний комітет для координації реформ в галузі бухгалтерського обліку та аудиту. Комітет повинен виконувати дорадчі функції при органах, які

встановлюють державну політику в цьому питанні [7]. Досвід Росії в цьому питанні дозволяє зробити висновки щодо правильності прийнятого рішення.

Науковці відмічають, що і рекомендації Світового Банку і практика наших найближчих сусідів збігаються в тому, що такі Комітети є лише координаційними і дорадчими органами при органах державної влади. Провідна роль в регулюванні бухгалтерського обліку відводиться державі. Бухгалтерський облік при цьому є однією із функцій провадження національної безпеки і слугує інструментом фінансового регулювання і проведення єдиної фінансової політики країни, забезпечує реалізацію конституційного права на інформацію в сфері підприємницької діяльності та економіки [9].

Чітко визначеною має бути і участь в роботі Регуляторного органу професійних бухгалтерських об'єднань. Сьогодні чотири вітчизняні професійні бухгалтерські організації (САУ, ФПБАУ, ФАБФ АПКУ, УАСБА) мають значний науково-практичний і міжнародний потенціал для здійснення активної участі в справі регулювання бухгалтерської діяльності. Вони є членами МФБ чи її регіональної групи ЄРСБА, випускають періодичні фахові видання, супроводжують спеціалізовані сайти, бухгалтерські портали.

Разом з тим, статус українських бухгалтерських організацій в справі регулювання бухгалтерської діяльності потребує законодавчого посилення. Законодавче закріплення обов'язкової участі професійних організацій в справі регулювання бухгалтерської діяльності є справою невідкладною.

Отже, вищенаведене дозволяє зробити наступні висновки. Професійна освіта та сертифікація бухгалтерів є важливим чинником забезпечення як достовірності фінансової звітності, так і економічної роботи на підприємствах, що є вкрай необхідним для подолання економічної кризи в Україні.

Зміни та доповнення до чинного законодавства з бухгалтерського обліку мають передбачати обов'язковість затвердження Регулятором програм підвищення кваліфікації та сертифікації бухгалтерів та відповідальність всіх суб'єктів Регулятора та інших державних інституцій за стан розвитку професії у сферах їх впливу. За ініціативи Регулятора та інших суб'єктів впливу доцільно

розробити масштабну Урядову програму (стратегію) формування в Україні відповідного міжнародним вимогам інституційного середовища розвитку бухгалтерського обліку та професії бухгалтера.

Висновки. Саме недосконалість існуючих інститутів, відсутність інтегральних зв'язків між інститутами необхідно визначити причинами гальмування розвитку бухгалтерського обліку в Україні.

Список використаних джерел

1. Гайдай Т.В. Парадигма інституціоналізму: методологічний аспект: монографія / Гайдай Т.В. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 296 с.

2. Гражевська Надія Іванівна. Економічні системи епохи глобальних змін / Гражевська Н. – К. : Знання, 2008. – 431с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 402-431.

3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Валерій Михайлович Геєць; НАН України; Ін-т економ. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 864 с. : табл., рис.

4. Економічні системи: монографія. / [за редакцією Г.І. Башнянина] – Т.1 Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006., 484 с.

5. Інституційні чинники фінансового сектору економіки в умовах ринкової трансформації: монографія / кол.авторів, за заг. ред. д.е.н., проф. В.М. Соболева, - К. : УБС НБУ, 2010. – 350 с

6. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета. Научный доклад. [Текст] / Г.Г. Кирейцев; ЖГТУ. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.

7. Звіт Світового банку про стан дотримання стандартів та кодексів у сфері бухгалтерського обліку та аудиту (ЗДСК БОА) (A&A ROSC), 2008.

8. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні теоретико-методологічні основи: Наукова доповідь. [Текст] / Н.М. Малюга; Житомирський державний технологічний університет. - Житомир: ДТУ, 2006. – 84 с.

9. Жук В.Н. Концептуальные основы развития бухгалтерского учета в аграрном секторе экономики Украины. Научный доклад [Текст] / В.Н. Жук; – К.: Институт аграрной экономики, 2008. – 98 с.

10. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика: монографія / Ярошенко Ф.О., Мельник П.В., Мярковський А.І. та ін.; [за заг. ред. М.Я. Азарова]. – К.: Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с

11. Степаненко С.В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології): Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 312 с

12. Ціннісні орієнтири інституціоналізації економічного розвитку: [кол. монографія] / за заг. ред. Задой А.О.– Д. Державний ВНЗ «НГУ», 2010. – 768 с.

13. Ходжсон Джеффри. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории/ [Пер. с англ.]. – М.: Дело, 2003. – с. 460.